

Verhael der reformatie van de abdy van Maegdendale, voorheen een vrouwenklooster binnen de stad Audenaerde

editie D.J. van der Meersch

bron

Verhael der reformatie van de abdy van Maegdendale, voorheen een vrouwenklooster binnen de stad Audenaerde (ed. D.J. van der Meersch). Annoot-Braekman, Gent z.j. [ca. 1850]

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/_ver010verh01_01/colofon.php

© 2011 dbnl

dbnl

[Inleiding]

Tydens het verblyf van den heiligen Bernardus in Belgie, (1138) alwaer hy door de schittering zyner deugden en de balsemvolle kracht zyner predicatien vele menschen tot zedeverbetering en godsvrucht bekeerde, werd eerstmael de monnikenorde van *Citeaux* in Vlaenderen ingevoerd. De abdy *vanden Dunen*, alsdan een gering klooster, dat in 1107 gesticht was op eene dorre landstreek van Vuerne-ambacht, langs de zee, was de eerste die den regel van den H. abt van *Clairvaux* ontving, en een' van deszelfs monniken, met name *Robertus*, geboortig van Brugge, als abt erkende. (MEYERUS.)

Het duerde niet lang of andere kloosters van deze orde werden in verscheidene gewesten van Belgie gesticht. Men weet dat alsdan in die kloosters het bidden, de stilzwygenheid,

de strenge oefening der deugden by den handen arbeid waren gepaerd, en daerdoor waren zy in die woeste tyden van het grootste nut voor de zamenleving. Trouwens, hoe menige dorre velden zyn niet, in Vlaenderen en elders, in welige en vruchtbare akkers, door deze monniken verkeerd geworden; hoe vele landbewoners hebben by hen niet het brood en goede voorbeelden gevonden! Dit beweegde, boven andere godvruchtige inzichten, de vorsten van den lande om mildadig hunne gunsten over deze gestichten te spreiden, en dezelve, waer het noodig was te beschermen.

Voorbygaende dient opgemerkt te worden dat de orde van *Citeaux* onafhangelyk was van den diocesanen bisschop, en geene tienden betaelde.

Wanneer de vrouwenkloosters van deze orde, in Belgie en vooral in Vlaenderen, eerst hun aenzyn hebben verkregen, is ons onbekend. Doch dit moet almede zeer vroeg zyn geweest; want de vrouwenkunne volgt gaerne godvruchtige voorbeelden. Zy waren affiliatiën van de abdy *Du Tard*, te Dijon, en stonden onder het geestelyke en wereldlyke gezag van den abt van *Citeaux*, in Bourgogne. In later tyden zyn hieraen wyzigingen toegebracht.

Onder het gering getal dier nonnenkloosters, telde men, in de eerste helft der dertiende eeuw, de priory of liever de abdy van Maegdendale, gesticht te Vloersberge (*Flobecque*) by Lessene, op de uiterste grenspalen, die Vlaenderen van Henegouwe afscheidden.

In die tyden had de magtige Arnoud van Audenaerde, ber van Vlaenderen, baron van Pamele, heere van Lessene, Vloersberge enz., allezins zoo gekend in onze vaderlandsche geschiedenis, aldaer een versterkt slot, dat tevens ter beschutting mogt dienen aen dit eenzaam klooster. Mogelyks was een van deszelfs voorzaten er de stichter, of althans de voorname weldoener van geweest.

De woestheid der landstreek, het lastige bezoek van baldadige krygsknechten, gedurende de vlaemsche en henegouwsche geschillen over dit gewest; de herhaelde afwezigheid van Arnoud, den beschutsheer dier godverloofde dochters; dit waren de voorname beweegredenen, welke eindelyk de abdis van Maegdendale aennoopten om den hoogedelen baron, ten jare 1232, eene nieuwe schuilplaets te verzoeken, binnen de stadswallen van Audenaerde, naby zyn kasteel van Pamele. Deze vraeg werd toegestaen. Doch eene zwaarigheid was voorloopig uit den weg te ruimen: de abdy van Eename, een naburig mansklooster had het patronaetschap der parochiekerk van Pamele, van welke zy, uit dien hoofde, geldelyke beneficien ontving.

Daer immers een klooster niet wel kon bestaen zonder eene kerk, of ten minste eene bidplaets, waer goddelyke diensten worden verricht, moest daeromtrent eene vaste overeenkomst plaets hebben, opdat de abdy van Eename geene schade aen hare rechten zou lyden, van welken aerd zy ook mogten

wezen. Na een geruimen tyd wederzyds de zaak te hebben behandeld, werd eindelyk, op 6 february 1232(1233 n. styl.) door de abdis en convent van Maegdendale een verdrag bezegeld, waerby het klooster van Eename in alles wordt te vrede gesteld.

[Verdrag]

Daer dit stuk ons is toegeschenen als eenige geschiedkundige stof in zich te bevatten, deelen wy hier deszelfs inhoud mede:

Universis presens scriptum visuris, Abbatissa et conventus Vallis Virginum, Cisterciensis ordinis, salutem in Domino. Cum inter nos, ex unâ parte, et conventum et Abbatem Eyhamensis ecclesie, ex alterâ, quaestio, longo tempore, verteretur super eo quod nos coenobium nostrum in personatu dicte ecclesie Eyhamensis, apud Pamellam fundare proponeremus, tandem de consilio prudentum virorum, et ex consensu utriusque partis, et Willelmi presbyteri in ecclesiâ de Pamellâ, tunc temporis curati, pax fuit formata sub hac formâ:

Quod nos tenemur reddere, singulis annis, in perpetuum, ecclesie Eyhamensi, nomine pensionis annue, xx solidos flandrensis monete legalis, pro tempore currentis in patriâ, in festo beati Briccii, persolvendos, in recompensationem decimationis territorii, in quo nos coenobium nostrum fundare proponimus, pro portione que ibidem contingit ecclesiam Eyhamensem.

Si vero corpus alicuius defuncti, in parochiâ de Pamellâ, feratur ad coenobium nostrum, qui spontaneâ voluntate ibidem suam elegit sepulturam, absque misse celebratione in suâ parochiali ecclesiâ, de omnibus oblationibus et luminaribus tam maioribus quam minoribus, que ibidem, occasione defuncti, pervenient, ecclesia Eyhamensis et presbyteri parochiales medietatem percipient, nos verò medietatem aliam. - Si verò presbyter parochialis de Pamellâ maluerit missam defuncti in ecclesiâ parochiali

celebrare, celebrabitur, et tunc omnes oblationes pro defuncto factas, et luminaria, tam maiora quam minora, presbyter parochialis cum personâ suâ integrè percipiet, etsi, post celebrationem misse, corpus defuncti ab ecclesiâ de Pamellâ ad coenobium nostrum deferatur. - Oblationes et luminaria tam maiora quam minora, que ibidem pervenient, occasione eiusdem defuncti, ad coenobium nostrum de iure nostro pertinebunt. Preterea, nos nullam terram, seu feudum, que tenentur de ecclesiâ Eyhamensi, possimus acquirere, nisi de consensu predictæ ecclesie Eyhamensis. Et si qua talia nobis fuerint in elemosinam puram collata, infra annum tenemur ea alienare, nisi aliter cum ecclesiâ Eyhamensi fuerit propositum. Et si alienaverimus, nec tam ecclesie vel ecclesiastice persone, sed tali, qui ea teneat in eo statu, in quo erant, antequam ad nos, ex purâ, ut diximus, elemosinâ pervenissent.

Nullam etiam decimam, in personatu ecclesie Eyhamensis, possumus acquirere, nisi de consensu ecclesie Eyhamensis. Scilicet si fuit nobis in puram elemosinam collata, et canonicè prout debuit, possimus, de iure nostro, nobis retinere.

Insuper, nos, nec presbyter ibi celebrans divina, nullas oblationes possumus recipere de parochianis de Pamellâ, in precipuis solemnitatibus anni: in festivitate nativitatis Domini, purificationis Beate Virginis, pasche et pentecostes scilicet. Presbyter in coenobio nostro celebrans, diebus predictis, debet inhibere, sub penâ excommunicationis, ne quis parochianorum de Pamellâ officiat ad altare coenobii nostri, diebus predictis; nam de certâ conscientia aliquis non posset oblationes recipere.

De familiâ verò coenobii nostri uti debet coenobium nostrum, sicuti uti convenit in talibus ordo cisterciensis.

Si verò aliqua legata coenobio nostro contingat fieri, illa integrè percipiemus; salvis tamen omnibus predictis ecclesie Eyhamensis.

Preterea, si aliquis presbyter inquietare voluit coenobium nostrum, dicendo coenobium non esse fundatum in parochiâ de Pamellâ sed in suâ, Abbatia et conventus Eyhamensis tenentur

ei occurrere, et coenobium nostrum super hoc defendere, tanquam in parochiâ de Pamellâ situm et fundatum.

Hanc autem compositionem per omnes articulos tenentur fortiter observare, sub penâ centum marcarum flandrensium, monete legalis..., pro quâlibet marcâ triginta tres solidos et quatuor denarios, ecclesie Eyhamensi reddendarum.

Si fortè contingat nos, seu ordinem Cisterciensem dictam compositionem infringere vel non tenere, infra xv dies post suam monitionem nobis factam in nostrâ ecclesiâ, ex parte ecclesie Eyhamensis, satisfaceremus competenter de eo, quo fuimus in defectu.

Ut autem istud firmum et inconcussum permaneat, presentem paginam sigilli nostri munimine fecimus roborari. Actum anno Domini M^o CC^o XXX° secundo, feriâ iiiij^a post purificationem Beate Virginis (6 february).

Naer eene oude copy dragende aen het hoofd: *Extractum ex libro privilegiorum Abbatiae S^{ti} Salvatoris Eenamensis, f° 84 et 85⁽¹⁾.*

[Donatie]

Korten tyd na de sluiting dezer overeenkomst, hebben Arnoud van Audenaerde en Aelis zyne gemalin eene eeuwige donatie bezegeld, waerby zy aen de religieusen van Maegdendale, tot dan op Vloersberge verblyvende, den noodigen grond bezorgen om in de nabyheid van het kasteel van Pamele hun klooster te bouwen. Zie hier den inhoud dezer gifte:

Universis presentes litteras inspecturis, Arnulphus, dictus Dominus de Aldenardâ et Aelis uxor eius, salutem in omnium salutari. Quia contigit sepe ut ea, que ecclesiis Dei collata sunt, vel malivolentiâ destruuntur vel oblivione delentur; ideoque presentium testimonio notum facimus universis tam presentibus

(1) Dit stuk en de navolgende komen voort uit eenige overblyfzelen van het archief der abdy van Maegdendale.

quam futuris quod nos, pro remedio animarum nostrarum et antecessorum nostrorum omniumque heredum nostrorum, quicquid nos iuris et dominii habebamus in loco qui dicitur *ham*⁽¹⁾, sito iuxta Pamellam, et tales usus, in omnibus aiseniis, quales nos habituri essemus, vel heredes nostri, ecclesie Beate Marie de Valle Virginum in elemosinam tradidimus, iure perpetuo possidenda. Et sciendum quod hanc donationem tam solempniter factam ego Arnulphus et ego Aelidis, et heredes nostri similiter post obitum nostrum, garantizare tenemur et defensare. Ut autem hec donatio perpetuo permaneat inconvulsa presentem paginam sigillorum nostrorum appensione volumus roborari.

Actum anno Domini M^o CC^o XXX° tercio.

Naer eene oude copy. - Ook te vinden in de H.S. Kronyk, ten stadhuize van Audenaerde, f° XXXVIII.

Van dien tyd af is het oude klooster van Vloersberge in eene groote pagthove veranderd, dewelke tot den huidigen dage nog genoemd wordt *cense ou ferme de Maegdendale* of *d'Aubecq*, naer den naem van het gehugt, waer dit klooster eerst was gesticht geweest.

Deze verplaetsing was gebeurd zonder tusschenkomst van Johanna van Constantinopelen, destyds gravin van Vlaenderen en Henegouwe, hetwelk haer niet behagelyk schynt te zyn geweest. Men weet immers dat de godvruchtige Johanna veel lust vond in het stichten van vrouwenkloosters, wat zy mogelyks als een soort van graeflyk recht wilde beschouwen; althans gaf zy gaerne hare bezegelde confirmatie en hooge

(1) Eene vlakke en vruchtbare weide aen den rechten oever der Schelde binnen stadswallen.

bescherming aen dezelve. Nu, Arnoud van Audenaerde, de eerste ber van Vlaenderen, een voornamen en tevens woelige staetsman van den lande, had, zoo wel op het gemeente graeflyke recht als op de graeflyke bevestiging geen acht genomen, en had de abdis van Maegdendale met hare dochters zich op zyne heerlykheid van Pamele laten vestigen, zonder kennisgeving aen hare Hoogheid; want zyn recht van beschutsheer was hy niet voornemens aftestaen.

Dit schynt aenleiding te hebben gegeven tot eene verdeeling der religieusen, van welke eenigen, mogelyks de waelsche, hunnen toevlugt namen tot de bescherming en goede gunsten der gravin, terwyl de andere, de vlaemschsprekende, zich bleven vergenoegen met hunne nieuwe woonplaets, en met het behoud der verkregene giften van het zoo magtige huis van Pamele. Dit is ons gevoelen, schoon niet op bescheiden gestaefd. Wy vermeenen ook dat de charte van Johanna, bezegeld in 1233, en te vinden by MIRAEUS (I. bl. 201), uit deze oneenigheid is ontstaen. Dit handvest immers leert ons dat zy de geestelyke dochters van Maegdendale, uit Audenaerde, waer zy hun klooster hadden beginnen te bouwen, om de onvoeglykheid der plaets en andere redenen, naer Ath heeft doen overbrengen, ter stede genaemd *Refugium B. Mariae*, en dezelve met vrydommen en andere weldaden heeft begiftigd. Dit zoude doen verstaen dat de geheele vrouwelyke gemeente van Maegdendale den *ham* van Pamele en haren weldoener

begeerd had te verlaten, maer zoo was het niet. Daerom kunnen wy de uitlegging van MIRAEUS niet aennemen, waer hy zegt dat, eenigen tyd nadien, sommigen der religieusen, van Ath naer Audenaerde terug zyn gekeerd, en hun verlaten klooster hebben opgebouwd.

Arnoud, in de laetste jaren van zynen leeftyd had zich teenemael van de stactkundige wereld afgezonderd. Hy betrok aenhoudend zyn kasteel van Pamele, en bleef de weldoener der abdy, die de gravin Johanna gepoogd had van daer te verplaetsen, met alles wat aen de zelve behoorde, *cum omnibus que ad eam pertinebant*.

[Brief]

Intusschen deed Raesse van Gavere, die, even als Arnoud, in de geschiedbladen van dien tyd vermeld staet, en aen het huis van Pamele was vermaegschapt, ook, zamen met zyne huisvrouw Margereta eene aenzienlyke gifte aen het klooster van Maegdendale. Dit blykt uit een' openen brief van adhéritement bezegeld door Aelis, korts na den dood van haren gemael, namelyk ten jare 1240. Wy deelen hier den inhoud mede:

Jo Aelis dame de Lessines, jadis dame dAudenarde, et Pusedangre, faisons savoir a toz chiaus ki cest escrit verront ke li amousne, ke sire Rasses et Margerie sa femme fisent a la mason del val des virgenes, deles Audenarde, del ordene de Citaus, de lor terre et de lor mieulz, fu par lotroy et le consentement (*de*) monseignor Hernout dAudenarde, ki commenda a moy y nou (*et à nous?*) ki estou adonc ballius de tote sa terre, et dona plain pooir daheriter laglise devant dit de tot cho kel devant ditz R. et

M. tenoyent de monsignor dAudenarde, par maior et par eskevins, ki y estoyent a che tens. Et tot ensy Mesire dAudenarde devant dit lotroia, Aelis sa femme sy lotroia encoire. Pour ce ke cel soit ferme chose et incommutavle sy mettons nous nous saiaus, io et Puesdangre, ki fui ses ballius. Che fut fait en lan del incarnation mil IJ^o et XL., le moys de geskerech (augusty).

Naer eene oude copy berustende ten stadhuiuze van Audenaerde. - Ook te vinden in de H.S. kronyk, aldaer, f^o XXVIIJ v^o.

[Bul]

In het vierde jaer des pausdoms van Innocentius IV, namelyk in 1247, verkregen de geestelyke dochters van Maegdendale van zyne Heiligheid eene bulle, waerby zy worden vrygesteld van alle lasten, tollen, rechten, enz., die geheft mogten worden op de byzonderste voorwerpen, welke ten behoeve van het klooster zouden verbruikt worden. Dit blykt uit een *vidimus* luidende als volgt:

Universis presentes litteras inspecturis. G. (Gislebertus) Dei patientiâ abbas monasterii Eyhamensis, ordinis sancti Benedicti, Cameracensis diocesis, salutem in Domino. Noverint, nos anno Domini M^o CCC^o XXXIIJ^o, feriâ tertiâ post Barnabe apostoli, vidisse, tenuisse et legisse litteras domini nostri Innocentii, summi pontificis, bullatas, non abolitas, non cancellatas, neque in aliquâ parte sui vitiatas, uti primâ facie apparebat, formam que sequitur continentes:

Innocentius, episcopus, servus servorum Dei, dilectis in Christo filiabus, abbatisse et conventui de Valle virginum, ordinis S^{ti} Benedicti, Cameracensis diocesis, salutem et apostolicam benedictionem. Solet annuere sedes apostolica piis votis et honestis petitionibus, principaliter favorem benevolum impertiri ipsis delectis in christo filiabus. Eapropter vestris iustis postulationibus iugiter cooperantes assensu, de blado, animalibus, vino, lanâ, lignis, lapidibus et aliis, que aliquoties vendere aut emere

vobis contigerit, nulli pedagia, vinagia, voyagia (*sic*) et foragia, que propter hec a secularibus exiguntur, solvere teneamini, auctoritate presentium vobis indulgemus. Nulli igitur omnino hominum liceat hanc paginam nostre concessionis infringere vel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attemptare presumpserit, indignationem omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli apostolorum se noverit incursum. Datum (*apud*) Luddigum (?) v^o idus augusti, pontificatûs nostri anno quarto. (9 augusti 1247.) Quod autem vidimus hoc testamur, et in huius rei testimonium presentibus litteris, seu presenti transcripto sigillum nostrum duximus apponendum. Datum anno et feriâ tertiâ predictis. - Et fuit sigillatum sigillo in cerâ, pendentî caudâ parchamini. Collatione factâ per me infrascriptum notarium, sacrâ apostolicâ cesareâ ac regiâ auctoritate, publicum, Gandavi commorantem, presens transcriptum repertum est concordare cum litteris scriptis in parchamino valde antiquo et difficilis lectionis, mihi exhibitis, hâc nonâ maii, anno Domini 1719. - Quod attestor. Et erat signatum: SERVANCX nts. apostolicus et regius. (*oude copy.*)

Of deze pauzelyke ontslaging van alle tollen en rechten op koorn, vee, wyn, wolle, hout, steenen, en andere voorwerpen, die het klooster van Maegdendale zich zoude aenschaffen of wel verkoopen, door den graef, als souverainen heer van Vlaenderen, moest bekrachtigd worden, is ons niet vast bekend. Echter meenen wy te weten dat een dergelyke vrydom reeds door de voorzaten van den toenmaligen graef was toegestaen geweest. Wy hebben onder het oog de copy van een fragment van *vidimus*, gegeven door schepenen en raed der stad Gend, ten jare 1440, en op nieuw door de zelfde magistraetschap bevestigd in 1471; waerby men ziet

dat Philips van Elsatien aen den abt van *Clairvaux* deze vrydommen had gegeven ten behoeve der abdyen van deze orde, die op 's graven heerschappyen waren, of zouden gesticht worden, alsmede voor alle de kloosters, die in toekomenden tyde uit deze orde (zoo als *Citeaux*) zouden gesproten zyn. Welk privilegie door Boudewyn van Constantinopelen werd vernieuwd en bekrachtigd, by openen brief gegeven te Watene, in 1197.

[Brief]

Johan, de eenige zoon van Arnoud van Audenaerde, was diens opvolger en tevens beschermheer der abdy, welke hy zamen met zyne echtgenoote, Mahaud, vidamesse van Amiens, by voortdoring bleef begunstigen. In de maend january 1253 (1254 n. st.) bezegelden zy een' openen brief, by welken, onder anderen, aen Maegdendale de ontslaging wordt vergund van alle tolrechten, zoo te water als te lande, op de heerlykheid van Pamele (alwaer de Schelde voorby loopt). Wy hebben zoo even gezien dat deze vrydom reeds by pazelyke bulle was toegestaen, zonder onderscheid op wiens heerschappy het mogte wezen. Waren er dan onaengename betwistingen uitgesproten, voor alear Johan en Mahaud dit op nieuw, by openen brief, en meer bepaeldelyk hadden bevestigd? Dit laten wy bedenken. Zie hier een afschrift van het stuk:

Jou Jehans dis sires d'Audenaerde, et sires de Rosoit, et Je Mahaus se femme, vidamesse d'Amiens, dame de Pickingny, faisons scavoir a tous chiaulx ki ces presentes lettres verront et orront que nous, pour le salut de noz ames et de noz anteces-

seurs, labbesse et le couvent del Val des virgenes, delez Audenarde, avons quité et quitons, et afrankies, a tous iours, de tous wienages que elles devoient et doivent a nous et a noz hoirs, en no ville de Pamele, et par terre et par eaue. - Et si leur avons donné et donnons un fosset qui muet et ist de lescaut, et cuert et revient par dessous le pont quon appelle a le Bare. - Et encore leur avons nous donné et donnons un moulin au tordoir, que elles fisent faire par no congiet et par nostre assentement sour le Marcke⁽¹⁾, et le fil et le cours de celle mesme eaue quon appelle Marcke pour tourner et faire courre partout la ou bon leur semblera, pour leur profit, si avant comme leur heritage sestend. - Et greons et octroions et donnons plain pooir a labesse et couvent devant dit, de avoir et de tenir bonnement et en pais, a tous iours, de nous et de noz hoirs toutes les aumosnes que on leur a fais et fera par tout en no terre et en no seignorie, que on puist ne doive faire par droict ne par raison, parmy tele rente et tel chens paiant que chil qui sont ou aront aumosne et devoient par devant. - Et encore avec tout chou nous leur avons donné congiet et donnons que elles puissent acquerre en no terre et en no seignorie de si à IIIJ^{xx} lib. de terre par an, et avoir et tenir de nous et de noz hoirs et a tous iours bonnement et en pais parmy tele rente et tels chens paiant que chil a qui eles laqueront et devoient par devant. - Et si est à scavoir que nous en toutes ces choses et en ces luis retenons toute no iustice et no seignorie. - Et pour chou que toutes ces choses soient fermes et estables et tenues perpetuelement, nous leur avons donnés ces presentes lettres saielées et confirmées de noz propres saiaus. - Ce fu fait et donnet en lan del incarnation nostre Seignour M^o CC^o LIIJ el mois de Jenvier, (1254 n. st).

Naer twee oude en onderscheidene afschriften.

[Dit privilegie werd voor de laetste mael bevestigd en vernieuwd door Joos van Joigny, baron van Pamele, ten jare

(1) Grootte beek die zich ontlast in de Schelde.

1521, met besprek dat hy en zyne nakommers, heeren van Pamele, eenmael in hun leven het recht zouden hebben van eene non in de abdy te stellen, het welk men noemde *een brood ende provene geven*. De baron had beweerd dat dit recht voormaels by zyne voorzaten in gebruik was geweest.]

[Verzoekschrift]

Ten jare 1285, Johan van Audenaerde, het einde van zynen leeftyd langzaam gevoelende naderen, was hy, met zyne edele echtgenoote, nog bezorgd in het lot dat zyne geliefde religieusen van Maegdendale, na zynen dood, mogte te beurt vallen. Derhalve zenden zy aen graef Guido van Dampierre een bezegeld verzoekschrift, ten einde dat hy deze abdy onder zyne hooge bescherming zoude nemen, en de giften die zy aen de zelve hadden gedaen, by openen brief, zou bekragtigen. Wy deelen hier dit verzoekschrift mede:

A noble homme leur chier singneur Monsingneur le conte de Flandres, marchis de Namur. Jehans dis sires dAudenarde et sires de Rosoit, vo feables; et Mahaus se femme vidamesse, dame de Pinkingni, salut et bon amour, et nous apparillié a vo serviche et vo commendement. Sires nous vous prihons et requerrons que vous, pour amour de Dieu, et a no requeste, al abbesse et au couvent del Val des virgenes delez Audenarde weillies donner vos lettres de confirmanche et de warandisse enviers tous, comme sires souverain, tout le leur et tous leurs biens closement et entirement que eles ont et tiennent partout en no terre, et desous nous et nous hommes, ki meut et descheut du tenement de Flandres, pour que eles le puissent tenir paisivelement, save toute no iustiche et no singnorie. En tesmoingnage de chou avons nous ches presentes lettres saielées de nous saiaus, ki furent faites et données en lan del incarnation nostre Singneur

mil CC. IIII^{xx} et chinc, landemain de la feeste saint Luch. (19 october 1285).

Naer een oud afschrift.

Niettegenstaende deze plegtige aenvraag, komt het ons zeer twyfelachtig voor of de graef het verzoek van zynen edelen vassaelheer, met wien hy meermaels in goede betrekking had gestaen, hebbe ingewilligd. Ware het immers zoo geweest, zouden wy voorzeker eenig berigt, eenige melding wegens dit graeflyke privilegie, in de nog overgeblevene acten der abdy hebben aengetroffen. Wie weet niet dat het beroep op een dergelyk handvest in sommige gevallen van groot gewigt was? Men zal zich dan vergenoegd hebben met de bescherming van den baenderheer van Pamele, en de tydelyke zaken van Maegdendale bleven des niet te min in goeden staet.

Dit vlugtige voorberigt zy genoeg om den lezer een denkbeeld opteleveren van het gesticht welks hervorming en sluiting zoo eigenaerdig in ons document zyn beschreven. En ofschoon hetzelve van een gering belang voor onze vlaemsche geschiedenis moge wezen, hebben wy het toch van eenige waerde vermeend te zyn, als bydrage voor het karaktermatige onzer voorvaderlyke zeden en gebruiken, in de XVe eeuw.

Wy verhaesten ons te sluiten met de volgende bemerkingsen:

Van den beginne af aen was het een der regels van het vrouwlyke kloosterleven, vooral onder de orde van *Citeaux*,

dat de religieusen zich strengelyk binnen den omvang harer woningen moesten houden, en geene persoonlyke gemeenschap met vreemden hebben dan in eenige rare en uitgezonderde gevallen. Dit had Paus Bonifacius VIII (1294-1303) om alle inbreuken voor het vervolg te vermyden, eindelyk by eene generale Constitutie vastgesteld, en derzelve onderhoud nadrukkelyk geboden.

In hoe verre men in de XVe eeuw van deze voorzichtige regeling was afgeweken; in hoe verre men zich van de oorspronklyke strengheid van het Bernardynsche kloosterleven had weten vry te maken, deze zyn vraegpunten welker onderzoek niet in ons bestek valt. De menschelyke zwakheid; eene zekere weelde door aengroeying van tydelyken rykdom bekomen; de onafhanklykheid van den diocesanen bisschop; de nabyheid van bloeyende steden, door ouders en vrienden bewoond; de aenvaerding van adelyke jonkvrouwen zonder fortuin, en minder nog zonder geestelyke vocatie; eene en andere dezer omstandigheden kunnen daertoe de hand hebben geleend.

Uit het naïve verhael, dat wy in het licht geven, is het baerblykelyk dat men alsdan, hier te lande, ook misbruiken in sommige kloosters had laten insluipen; maer ook dat Gods voorzienigheid meer dan die der menschen wel kon eene deugdryke en karaktervolle overste te werk stellen om, ondanks allen tegenstand, hare medezusters terug te brengen tot de heilzame hervorming, die voorheen de heilige Bernardus in de abdy

van *Citeaux* had tot stand gebragt. MIRAEUS maekt melding van verscheidene zoo mannen- als vrouwenkloosters van deze orde, welke omtrent dit tydstip, in Belgie, zyn hervormd geworden (*Chron. Cist. ordin.*).

Aen het einde van dit verhael staet, met dezelfde hand geschreven, een kort berigt over de omstandigheden die de translatie in 1233 zyn voorafgegaen. Daer dezelve eenigermate op kloosterlyke overleveringen berusten, is het zeer bevattelyk dat er zoo wat wonderbaers is ingeslopen, hetwelk wy gaern eerbiedigen⁽¹⁾.

Dr D.J. VANDER MEERSCH.

(1) Het handschrift, groot in-8°, bevattende 20 bladzyden, is net geschreven. De *filigranen* van het papier dragen eene gothische † waerboven een kruis, en een boks of stierskop met eene ster tusschen de hoornen. Vóór eenige jaren werd het met een' pak onbeduidende papieren aen een kruidenier verkogt, van wien wy het in bezit hebben gekregen.

Verhael der reformatie van de abdy van Maegdendale.

TER eeren van Gode van hemelrike, der reinder maghet sentte Marien, sentte Bernaert ende alle Gods heleghe. Omme dies wille alle dinc verghetelike es, ende gaende by lanchede van tijden buten alle memorien, dwelke men niet en vint in ghescrifte; want wij anders niet en weten wie God es dan bijder heleghe scriftueren, daeromme es hier ghestelt in ghescrifte de vorme, de maniere ende hoe ghereformeert ende ghesloten was de cloostere ende godshuus vander Maegdendale in Audenaerde, dwelke was int jaer duust CCCC ende LXVIIIJ.

Eerst zo wart oprysende eene orloghe tusschen hertoghe Phs. van Bourg^{ne} ende sinder stede van Ghent. By welker orloghen de pachters verdreven ende ghedestruweert wordden dat sy goedelicx haer pachte niet betalen en consten, ende uut dien ghebreke tvorseide godshuus niet en conste ghegheven de religihuesen hare provende ghelijc voren. Want elke persoen hadde VII wittebrode de weke, XII stoepen biers, ende alle drie maenden drie scilde⁽¹⁾ ende haer hoochtiden. De orloghe beghonste int jaer LIJ ende duerde tooten jaere LIIJ (1452-1453).

Item binnen deser vors. orloghen so overleedt ende staerf vrouwe Elysabette van Scoorssche⁽²⁾ abdesse vanden vors. cloostere, dwelke men liedt weten minen heere abdt Everaert vanden Dunen⁽³⁾, die quam toot Corterike, ende tgaernysoen van Corterike brochtene toot Audenaerde. Daer so stedy eene nieuwe abdesse gheheeten vrouwe Jorine Mondekins. Dat ghedaen sinde tgarnisoen van Audenaerde leeden wedere minen heere vors. toot Corteryke, ten coste van den godshuuse vander Maegdendale.

Item de vors. nieuwe abdesse sinde, de pachters, midts der orloghen en adden geen ghelt mede te betalene, ende mijn vrouwe haer dollerende dat sou gheene penninghen en

- (1) *Scild*, eene gouden munt waervan de waerde veranderlyk was. In dien tyd stond de *schild* of *kroone* gelyk met den *ryder*; te weten, aen 48 schelen parisis, of 24 stuivers courant.
- (2) Elisabeth van Schoorisse behoorde tot het edel geslacht van dien naem, alsdan gunstig bekend aen het hof van Bourgondie.
- (3) Everaerd van Overtvelt (SANDER.). De prelaet der abdy van den Duinen had naest den abt van *Citeaux* het oppcrtoevoorzigt op alle de kloosters van deze orde in Vlaenderen.

vant int vors. godshuus, de religihuesen alden dach heesschende ghelt om bij te levne, naer daude ghewoente, de vors. abdesse en const niet ghegheven, maer seyde hemlieden dat sij quamen ter reeftere ende men soude siën⁽¹⁾ eenen ghemeenen pot, ende gheven hemlieden provende ghelijc sou selve adde; ende waert datter yement ware diet niet en ghenouchde, quamen in haer camere sij en souden niet wes hebben. Dan eenighe quamen; andere ghinghen in de reeftere, ende andere bleven in haerlieder camere, ende begonsten zeere te muermereerne op de vors. abdesse.

Item de vors. abdesse dese muermereacie vernemende, en dochte haer niet goet, ende bander⁽²⁾ sijde en dochte haer oec niet dat sij leefden naer de reghele also sij sculdich waeren te doene; ende beghonste raedt te vraghene an vele diveersche persoenen tvors. godshuus te reformerene. Doe worden de religihuesen noch meer ontsteken ende gheneghen, ja eeneghe, om een nieuwe vrouwe te makene; ende worden hare fame heffende dat sou dissoluit was van levne, ende oec ghenouch cleenichede te segghene van haren persoen. Ende sonden eeneghe anden bastaert Anthonis van Bourg^{ne(3)} datti so verre doen soude datter een ander abdesse ware. Maer bij

- (1) *Sien* verkorting van sieden, koken. Onze dorpingen gebruiken nog dit verkorte werkw., in *infinitivo praesenti*, en ook menige andere woorden die verouderd zyn.
- (2) *Bander syde*, by of van de andere zyde. Men schreef toen dikmaels: *been side ende bander side*, verkort van: by een side en by andere side.
- (3) Antone, bastaerdzoon van Phs. den Goeden, doorgaens genaemd: de groote bastaerd van Bourgondie. Hy was in groot aanzien en had een magtigen invloed op zynen ouden vader.

lanchede van tijden, de vors. heere Anthonis wart bevindende dat al was met quader causen ende uut nide, ende deder sijn hant af.

Item binnen dien selven tijde so quam in Vlaendere mijn heere van Chistaulx, diere niet ghesijn en adde in ·XL· of ·L· jaren. Doe ghinghen die vrienden van diere zij gheerne abdesse ghemaect hadden, ende volgden om eene andere thebbene, met groeter defemacien als voren. Mijn vrouwe hier af niet wetende sant hueren ontfanghere te Ghent, int huus vanden Dunen⁽¹⁾ bij minen vors. heere, biddende datti tgodshuus vander Maegdendale soude commen visenteren midts dat sijn dochteren waren. Daer so seyde mijnheere van Cystaulx, midts dat hem dese fame an brocht was, zeere ghestoort: ‘Mijn dochter van Maegdendale es eene quade dochter, ic hebbe hier dus langhe int landt gheweest ende en heeft niet bij mij ghesonden;’ met vele vremde worden die hij toot den ontfangher seyde. Ende vertroc wederomme ten Dunen, ende en souder niet commen alsdoe.

Item mijn vrouwe dit verstaende volghede hem ten Dunen waert, midts hueren confessoer Dans Kerstiaen⁽²⁾. Ende als sou quam te Lombaerdien⁽³⁾ op ·II· milen naer den Dunen, moeste daer vernachten; maer sant hueren confessoer voren

- (1) *Int huus vanden Dunen.* Deze abdy had te Gent een huis of refugie staende omtrent de kerk van S. Jan, naderhand S. Baefs. (DIERICX. II. bl. 34.)
- (2) *Dans Kerstiaen* was een der monniken van den Duinen die als kerkbedienaers en biechtvaders in Maegdendale hun verblyf hielden. In lateren tyd waren het monniken der abdy van Baudeloo. De eertitel *dans*, ook *dam*, *dom*, werd gewonelyk aen de Benedictyner en Bernardyner monniken gegeven.
- (3) *Lombardien*, versta: Lombaerdside, een dorp by Nieuwpoort.

an minen voornoemden heere van Chystaulx oft hem believeu soude dat sou bij hem quame. De welke confessoer groet quaet dede, want die van Likeerke⁽¹⁾ die harer zustere gheerne abdesse ghemaect hadden, en hadden niet so vele quaets gheseyt, hij en seyts noch vele meer, mids dat sijs hem ghebeden hadden. Ende [hy] en mochte minen heere als doe oec niet te sprake commen, maer badt minen heere van den Dunen datty ten besten spreken soude, ende minen heere [van Citeaux] als hij uut Inglant quame ter Maegdendale bringhen wilde.

Item binnen als deser trectieringhen was de heere Everaert, abt vanden Dunen, overleden deser weerelt⁽²⁾. Ende bi den ghescille datter in quam, ende mijn Vrouwe van Bourg^{ne} wilde abt maken eenen caerdenael, ende oec bider ordinancien van cappitelen, dat elc visenteren soude dat hem naest ware, zo was gheordineert visenteerer te sine te Maegdendale mijnen heere van Cameroen⁽³⁾; dewelke groete moeye hadde dickent ende menich waerf metten godshuuse; want vrienden ende maghen niet afghaen en wilden haere moyen, nichten, susteren en wilden hebben ghelijc sij ghecostumeert waren thebbene. Maer ommer met groeter pinen was gheordineert bij minen heere van Cameroen dat zij alle int ghemeene quamen.

Item int ghemeene sinde, mijn vrouwe en liet niet af altoes raedt te zouckene omme tgodshuus te reformeerene ende te

(1) *Die van Likeerke*. Het geslacht van Lidekerke was voorheen een der voornaemste van Vlaenderen.

(2) Dit gebeurde in het jaer 1457. SANDERUS.

(3) *Van Cameroen*. Lees: van Cambron, eene kleine stad in Henegouwe, waer de H. Bernardus, in 1148, eene mans abdy stichtte.

slutene, trac ter biloken te Beaupreyt⁽¹⁾ ende elder daert ghereformeert was, ontboet minen heere den abdt van Gardinet⁽²⁾, minen heere van Molijn, ende anderen die sou peynsde raedt an te vindene, omme dese saken te vulcommene; want hare altoes dochte dat sij niet en leefden na duutwijsen van harer regulen also sij sculdich waren.

Item omme welke zaken, mijn heere vanden Dunen, die bider elexien gecoren was, trac omme te maken een acoort jeghen den cardenale te Roeme⁽³⁾. Ende als hij van Roeme comen was wart wedere ghestelt visenteerer te Maegdendale, brochte minen heere van Cistaulx daer. Daer quamen de vors. van Likeerke die harer zuster wilden maken abdesse, ende volghenden even zeere. Mijn heere van Chistaulx sprac mer vrouwen an: wanen dese worden quamen, wantse hem haer confessoer selve gheseyt adde. Doe antworde mijn vrouwe: ‘Mijn heere gheloofdi den confessor? Hij heeft mij oec gheseyt

- (1) *Ter biloken te Beaupreyt.* - Beaupré, *Bellum pratum*, was een vrouwen klooster van *Citeaux*, in het dorp Grimmingen, by Geeraerdsbergen, gesticht in 1228, door Aelis, vrouwe van Boulare, douariere van Philippe van Gavere, heere van Lidekerke en Breda. Het woord *biloke*, in middeleeuwsch latyn: *clusa (refugium)*, was in de XVe eeuw nog in gebruik om een besloten klooster aen te duiden.
- (2) *Den abdt van Gardinet.* Lees: Jardinet, eene abdy by Walcourt, in het Namensche. Dit klooster, eerst in 1333 voor het vrouwlyke geslacht ingerigt, werd ten jare 1413, by een algemeen kapittel van *Citeaux*, in eene mannenabdy veranderd. - *Minen heere van Molyn.* De abt van Moulin, ook in het Namensche. Dit gesticht, even als het voorgaende, onderging dezelfde lotverwisseling, in 1414.
- (3) Jan Crabbe was de nieuw gekozen abt van den Duinen, in kapittel der monniken, ondanks de hertogin van Bourgondie, Elisabeth van Portugael, die haren neef Jacob, cardinael van Lisbonne, tot deze waardigheid wilde benoemd hebben. Hieruit rees een groot geschil. Crabbe vertrok naer Rome, en het gelukte hem de zaak effen te maken. (MEYER, Ann. p. 321. v^o.)

dat ghij op alle de cloosters hebt ghenomen tfaselment⁽¹⁾; ende hebbe moeten mij selver wech doen soudic paeys hebben.' De confessoer wart gheroupen, en conste sulke onscult niet ghedoen, beede vanden eenen ende vanden anderen, hine moeste terstont vertrecken ende huten oghen gaen. Doe so ghinc mijn heere van Chistaulx ende mijn heere vanden Dunen in de blaeu camere. Daer quamen die van Lyckeerke over een sijde ende mijn vrouwe over ander sijde. Daer so seyden sij hare vele injurien, mijn vrouwe haer antwoordende, zo dat sou versochte dat mijn heere informacie hoeren soude; van welken mijn heere bevant al de contrayrie, ende oec den persoen daer voren dat sij volchden niet in doene⁽²⁾ noch eerbaer en was omme abdesse tsine van sulc eenen godshuuse. Ende dit overleden sinde, mijn vrouwe gaf te kennene minen heere van Chistaulx ende minen heere vanden Dunen tguent dat sou voren hadde, dat was dat sou gheerne tgodshuus reformeren ende sluten soude, de welke de heeren van monde sloughen, meenende wel dat sout wilde doen huut nide, omme datmen harer confusichede ghedaen hadde, ende wilder niet naer hoeren, trocken wech.

Item dit aldus regnerende wat hoe vele jaeren, mijn vrouwe en const niet te boven ghecommen; ende waer sou raet vraegde deen riet deen ende dander riet dander; deen seyde dat goet ware, ende dander seyde dat quaet ware. Op eenen tijt zo quam ter Maegdendale mijn heere van Molin die seyde

- (1) *Tfaselment genomen. Quid?* Moet men verstaen: het fulciment (*fulcimentum*) de ondersteuning genomen van alle de kloosters van *Citeaux* om de hervorming niet te laten gebeuren?
- (2) *Niet in doene.* Lees: niet idoene (*idoine*) niet bekwaem.

mer vrouwen: 'Naer dat sout emmer begheerde ende daer bij bleef hij en wiste gheen en beteren raedt dan dat sou soude senden bij mer gheduchter Vrouwen, vrouwe Isabeele van Portingale, hertoochs Kaerels moedere, die was altoes gheneghen de godshuusen te reformeerene; ende wilde sou te Brugghe senden hij souder sijn, ende so vele doen dat men mer Vrouwen spreken soude.'

Item mijn vrouwe sant hueren ontfangher ten fornoemden daghe te Brugghe, daer hij vant minen heere van Mollin, trocken te samen in mer Vrouwen hof ende in haer camere. Daer so sadt sou up een voetbanc; daer so seyde, als zij voor haer gheknielt waren, mijn heere van Mollyn hoe dat mijn vrouwe dabbesse van Maegdendale daer bij huer ghesonden adde hueren ontfanghere, haer oetmoedelijke biddende, om de doot die God staerf an thaut des crucen, dat sou gehuldich soude willen sijn, om Gods wille hulpe, ende bijstandichede doen omme tgodshuus vander Maegdendale, dat so notabele een godshuus was, te reformerene ende te slutene, want sous nommermeer over en quame, en ware bijder hulpen ende sercoerse van Hare; ende hoopte dat soure deewich leven in verdienen soude.

Item mijn gheduchte Vrouwe dit hoorende louch, segghende: 'Ic hebber wat af ghehoort, maer versta dat dabbesse wel wilde dat haer couvent ghesloten ware ende sou niet.' Doe so seyde dontfanghere: 'Zeker, mijn ghenadeghe Vrouwe, dat en hebbic noeyt verstaen, ende soudi datte peynsen ende hu ghelieft, ic sal mer vrouwen ontbieden dat sou toot hu komme, ende sulse selve hooren spreken; sou sal hier wel sijn binnen twee of drie daghen.'

Item hier op scieden sij. Mijn gheduchte Vrouwe hadde langhenesse dabbesse selve te sprekene. Dontfanghere sant sinen knecht, die met hem was, terstont omme mer vrouwe van Maegdendale, haer scrivende dat sou commen soude sonder letten, ende adde sou yet dies sou quite sijn wilde dat sout met haer brochte; hij hoopte dat hare zaken commen soudent tot harer begheerten.

Item mijn vrouwe dese bootscepe ontfaen hebbende, sat sanderdaechs tielicke op ende trac te Brugghe waert, daerse mijn heere van Molin ende hueren ontfanghere verbeyden; brochte met hare eene rikelijcke borsse, daer af men haer dickent gheboden adde ·c· □. parisise ende eenen paeu ende pauwinne, de scoenste diemen dincken mochte. Daer vertrac⁽¹⁾ haer mijn heere van Molin ende dontfangher wat hem mijn gheduchte Vrouwe gheseydt adde.

Item sanderdaechs trac mijn vrouwe dabbesse vors., mijn heere van Molyn, dontfanghere ende meer anderen in mijns Heeren hof, in mijn Vrouwen camere. Daer gaf sou mer gheduchter Vrouwen haer paeuwen ende huer borsse. Maer terstont quam mijn vrouwe van Charloes⁽²⁾, doe was hertoochs Kaerels dochtere, van boven, mer Vrouwen visenteren. Daer toochde haer mijn gheduchte Vrouwe wat haer ghegheven was, diet met groeter neereste besach, segghende: wilde wel dat haer ghegheven ware. Ende met haer quamen wel ·XVI· of ·XX· jonghe joffrauwen, ende wilden de paeuwen hare scoene

(1) *Daer vertrac haer.* Daer verhaelde haer.

(2) *Myn vrouwe van Charloes.* Melle de Charolois, Marie van Bourgondie, alsdan 10 jaren oud zynde.

vederkins uut trecken; maer mijn Vrouwe en wildes niet ghedoeghen, ende deetse wech draghen ende bewaren.

Item mijn vrouwe van Chaerloes de bursse zeere wel besien hebbende hoe de preheelkins ghemaect waren, ende hoe datter eene jouffrauwe in sadt ende maecte een roesin hoeykin, trac wedere spelen met haren jonghen joffrauwen.

Item daer sprac mijn gheduchte Vrouwe ende mijn vrouwe vander Maegdendale langhe jeghen mallicandere, so verre dat haer mijn gheduchte Vrouwe beloofde dat soere haer macht in doen soude. Ende seyde hare dat sou senden soude den ontfanghere te Bruesele, teenen ghenomden daghe, die sou seyde; want meende wel dan daer te sine bijden hertoghe Kaerle haren sone; ende en wiste niet mijn heere van Chistaulx en souder oec sijn, dat mens haer vermaende, soudene daer spreken ende weten sine meeninghe. Doe ghinc mijn vrouwe van Maegdendale ende baets oec mer vrouwen vander Tramerien, mer gheduchter opperste vrouwen, dat soure de hant an hauden soude, de welke dat hare beloofde.

Item te dien daghe omme commende, mijn vrouwe sant haren ontfanghere, midsgaders broeder Gillis van Ghent, te Sent Jans⁽¹⁾, die groete hertte adde, ende vele meer andere ter reformacien, omme de groete salichede diere an lach. Maer elc simuleerde hem, om den ondanc vander religihuesen ende hueren vrienden, dat niemant openbaerlijcke volghen

(1) *Te Sent Jans*. Wy verstaen: het huis van den Duinen, by Sint Janskerk, te Gent.

en wilde; want als men yement wiste, diere thoe hulp, men verweet hem; dus en deet niement gheerne openbaerlijc.

Item de ontfanghere ende meester Gillis sinde te Bruesele, mijn gheduchte Vrouwe beval hemlieden dat sij neestelijcke thoe sien souden als mijn heere van Chistaulx quame int hof, dat sijt haer souden laten weten. Myn heere van Chistaulx quam. Myn Vrouwe ontboet hem daer hij was, boven bij minen gheduchten Heere, datti niet laten en soude hij en soude tgheghen haer commen spreken. Hier af waren middeleers tusschen mer gheduchter Vrouwen ende mer vrouwen lieden vander Maegdendale, mids dat sij mer gheduchter Vrouwen niet altoes en conste selve ghespreken: myn vrouwe vander Tramerien, doe naest mer Vrouwen sinde, ende een gheheeten Anthonis Maes.

Item mijn heere van Chistaulx van boven commende trac in mijn Vrouwen camere, ende mer vrouwen lieden vander Maegdendale doken bachten den steenputte, te Caudenberghe, int hof, omme dat mensse niet en soude sien; want meester Gillis vanden Dunen, die was altoes met mijn heere van Chistaulx, ende die adse wel bekent.

Item mijn heere van Chistaulx in de camere sijnde, naer vele reverencien diere ghedaen waren, seyde hem mijn gheduchte Vrouwe: ‘O! heere van Chystaulx, ghij hebt versocht ghesijn vander abdessen ende eeneghe religihuesen van Maegdendale, tAudenaerde, omme besloten te sine ende ghereformeert, naer dinhauden vanden ordene.’ Mijn heere van Chistaulx vraechde of sou wel wiste of sijt begheerden, peynsde

dat al ghefingierde dinghen waren: dabdesse wilde wel datmen de religihuesen slote, maer haer niet. Mijn vors. Vrouwe antworde ende seyde: ‘Sou wiste wel dat sout begheerde, want sou hadde selve te Brugghe by haer ghesijn ende haer oetmoedelijcke ghebeden dat soere thoe helpen wilde. Aldus, al wildy selve niet ghereformeert noch goet sijn, laetse doch reformeren diet gheerne waren.’

Item mijn heere van Chistaulx die scaerpe worden van mer Vrouwen hoerende seyde hare ende verantworde dat hijse reformeren ende sluten soude, al heer hij huten lande trocke, sonder falen. Doe vraechde mijn gheduchte Vrouwe: ‘Heere als ghijse gesloten ende ghereformeert hebt ende wech trect, wie suldy hem laten teenen heerdere ende visenteerere, dat de zaken moghen hebben affect ende ghestade bliven?’ Mijn heere van Chistaulx seyde: ‘Wij sullen hemlieden laten onsen goeden vrient teenen visenteerere, den abt vanden Dunen.’ Dies en was mijn Vrouwe niet wel te vreden ende en dochte haer niet goet sinde.

Item mijn gheduchte Vrouwe vraechde hem: ‘Dinct hu dit goet sinde? Suldy niet leeden den wulf onder de scapen? Waert niet beter dat sij eenen visenteerere adden vander reformacie, minen heere van Gardinet of mijn heere van Mollin?’ Dwelke hare mijn heere van Chistaulx met hoesscheden afleyde, belovende hemlieden te stellene ende doen hebbene eenen notabelen man teenen confessoere, die vander reformacien sijn saude, ende nam dach.

Item te dien tijden dat hij ter Maegdendale commen soude, ontboet hy Dans Joes van Dormale, eenen meester Lenaert

van Bruesele, ende vele meer anderen, te dien daghe tsine ter Maegdendale daer, omme tvors. cloester te reformeerne ende te slutene, omme daer in te procedeerene alsoet behoerde ende naer de regule vander ordene.

Item mijn heere van Chistaulx, mijn heere vanden Dunen, Dans Joes vors. ende vele meer andere notabele lieden hoorden de arguwacie vanden religihuesen, den eenen dach voren ende den anderen dach naer, ende oec eenichghe vrienden van hemlieden. Deen seyde: sij en hadden gheen slot beloeft; dander seyde: hadt sout van te voren gheweten sou en warer niet in commen; de derde seyde: ja, ·LXXX· jaer haut sinde en wiste van gheender reformacien. Dese vors. heeren dese arguwacie hoerende, ·IIJ· of ·IIII· daghen lanc, schieden ende ghinghen te rade.

Item dien nacht te rade ghesijn hebbende, trocken sanderdaechs in capitelen, ende gaven tslot, ende reformeerden den cloostere, op sulke condicie: waert datter yement ware diere niet bliven en wilde, men soude hem helpen datty yeuwers soude sijn in eenen anderen cloostere; ende op dat sloten de parloer duere.

Item noch bleef vrouwe Jorine Mondekins, abdesse in dien tijt, ende diet al versocht adde buuten; de vorsejde prelaten meenende dat sou wel te vreden sijn soude als de religihuesen ghesloten waren ende sou niet.

Item dit mijn vrouwe siende, haer dinckende dat men stont na haren scamp, quam an de vors. prelaten, seggende

dat sout niet ghedaen en adde omme haren religihuesen te slutene ende haer niet, sou was deerste die besloten ende ghereformeert sijn wilde.

Item de prelaten dit hoerende dat hare was in neerste, sonder dissimulatie, slotense ghelijc den anderen, ende waren blijde dat haer meeninghe also was.

Item aldus ghesloten sinde, was den religihuesen ghevraecht offer yement ware die vertrecken wilde in anderen cloosters. Daer en vertrac niemant dan vrouwe Barbele van Lyckeercke, daer omme dat al tremoel commen was, mids dat sou gheerne abdesse gheweest adde. Ende die vertrac in cloostere te Dooriseele⁽¹⁾, daer sou staerf. Ende de vrouwen baden eens tsjaers huut te ghane tot haerlieder vrienden.

Item de vors. prelaten baden ende bevolen Dans Joes vors. datti daer bliven soude metten anderen pater, diere was vanden Dunen, toot ter tijt dat de religihuesen bet ghestelt souden wesen ende te vreden in de reformacie, ende dweerc dat sijn daer met groeter pinen ende bescaemtheden ghewrocht adden soude moghen stede hauden ende bliven ghestade.

Item de vors. Dans Joes daer ghesijn hebbende een stic tijts

(1) *Dooriseele*. Eene wyk in de gemeente Everghem, alwaer, omtrent den jare 1200, een vrouwenklooster van de orde van *Citeaux* was gesticht. In de tweede helft der XVIe eeuw verlieten de religieusen deze woonplaets, om zich aen de menigvuldige oorlogsrampen te onttrekken, en gingen haer huis of refugie te Gent bewonen, waer zy in 't vervolg gebleven zyn.

trac toot tSerthogendale⁽¹⁾. Hij wech sinde, mijn vrouwe duchte altoes dat achter soude moghen bliven; ende sach dat niet wel voort en ghinc in de keerke ende eldere, sant haren ontfanghere met eenen waghene tSerthogendale, an den vorseiden Dans Joes ende an mer vrouwen, datti commen soude ende bringhen met hem ·III· of ·IIII· religihuesen ende susteren om de reformacie te onderhaudene.

Item Dans Joes quam, ende mijn vrouwe van tSerthogendale sant haer prihuese ende twee religihuesen ende twee susteren, dewelke de reformacie verstercten in alle zaken daerthoe dienende, ghelijc dat sij noch sijn ende hauden. Ende waren daer bicans een jaer.

Item de vors. vrouwe Jorine, abdesse boven ghenoeemt, wart siec ende quellende, ende loet dwater, bijden welken sou resingneerde vander prelacien, diet wel ende eerlike gheregieert hadde, ende brochte ter reformacien ende slote, met groeter pinen ende bescaemtede.

Item doe was ghesonden omme de prihuese van Argentom⁽²⁾ die bij minen heere vanden Dunen was ghestelt in den staet ende abdesse ter Maegdendale, gheheeten vrouwe Elysabet

- (1) *'s Hertogendale*. Een vrouwenklooster van *Citeaux*, te Hamme by Leuven, gesticht door Hendrik II, hertog van Brabant, in 't jaer 1232. Margareta 's hertogen dochter werd aldaer abdesse en overleed in 1277, *in odore sanctitatis*, zegt VAN GHESTEL. *Dans Joes* was een der kloosterpaters van dit gesticht.
- (2) *Argentom*, Argenton, een dorp by Gembloux, waer eene priory van *Citeaux* bestond, van in 1229.

Oliviers, int jaer vors., de welke was doe prihuese ter biloken van Argentom brocht, om dat sou vander reformatie was.

Item in deser vorseyder manieren wart de cloostere ende godshuus vander Maegdendale besloten ende ghereformeert, met groeter pinen ende bescaemtheden, int jaer ons heeren duust ·CCCC ende ·LXVIII·.

Omme dat alle dinghen huuter memorien gaen ende vergetelike zijn, diemen niet en vint int ghescrijfte, so hebbic hier ghestelt tguent dat ic den auden vrouwen hebbe hoeren vertellen hoe de cloostere vander Maegdendale ghetransporteert was van Floesbeerghe tAudenaerde.

In tijden voorleden so stont de cloostere van Maegdendale te Floersberghe, dwelke nu een pachtgoet es gheheeten Aelbeke, ende in de prochie van Floersbeerghe in den eenen cant. Ende doe woende een machtich heere daer op sijn casteel, gheheeten de Beer van Vlaendere, ja so machtich dat hy ghinc van danen toot Parys meest op sijn heerlicheide; ende gaf Compingen den conync, omme dattijt van hem in leene hauden saude ende sijn man sijn⁽¹⁾.

- (1) De magtige heer, van wien hier gesproken wordt, was Arnoud van Audenaerde, in onze voorrede meermaels gemeld. - Men weet dat hy zamen met Raesse van Gavere aen het hoofd der Vlamingen, in 1211, den graef Ferrand, dien de Gentenaren niet erkennen wilden, had uit het land doen vlugten. Na het eindigen van deze oneenigheden werd hy één van Ferrands voornaemste edelmannen, en was met hem in den gedenkwaardigen slag van Bouvines (1214), alwaer hy met zynen vorst en vele vlaemsche ridders gevangen werd. Het was na dat hy zich van zyne gevangenis had vry gekocht dat hy, zegt OUDEGHERST (pag. 104), het kasteel van Lessen deed bouwen en die stad met muren omringen. Op het jaer 1226 staet hy vermeld met de waardigheid van Souverein-bailliu van Vlaenderen, een gewigtig ambt dat schynt door Arnoud eerstmael bekleed te zyn geweest. In 1227, vergezeld hy Ferrand met andere vlaemsche edellieden in den veldtogt tegen Hendrik, hertog van Brabant, dewelke omtrent Assche werd gevangen genomen en in Vlaenderen gebragt. (MEYER.) Na den dood van graef Ferrand, in 1232, maekt de geschiedenis minder melding van den heere van Audenaerde, wiens jaren de rust begonnen te vorderen. Echter had hy, als een vroom kristen, nog moeds genoeg om, ten jare 1233, deel te maken van de vlaemsche heeren, welke beantwoordden aen den oproep van Gregorius IX tot eenen kruistogt, onder geleide van prins Hendrik van Brabant, tegen de ketters, die het bisdom van Bremen in onrust hadden gebragt. - Wat aengaet het gezegde dat hy Compiègne aen den koning van Frankryk gaf op dat deze zyn leenman zoude worden, dit is eene omstandigheid die wy niet bereid zyn te bewyzen.

Item op eenen tijt sat de vors. heere over maeltijt in den cloostere vors. want hiere dickent quam; daer sat mijn vrouwe ende andere vrouwen. Onder dandere satter de prihuese vanden selven cloostere, eene zeer heleghe vrouwe, ende seyde ieghen den Beer: ‘Heere wildi ons eene plaetse gheven daer wij vrij sijn mochten, want wij hier so zeere verlast zijn van den lieden van wapenen mids der orloghen die altoes es tusschen Vlaendere ende Henegauwe⁽¹⁾, wij en conens niet gheheerden, ghij soudt groete aelmoesene ende weldaet doen.’

Item hij vraegde hare wat plaetsen dat sou begheerde? Sou antworde: ‘Ghij hebt vele plaetsen ledich tusschen Pamele ende Luepeghem daer wij wel sijn sauden.’ Hij seyde:

(1) Men weet dat er voorheen dikmaels tusschen de graven van Vlaenderen en van Henegouwe oorlogen en geschillen zyn opgerezen ter oorzake van de heerlykheden van Lessen en Vloersberge, wier grondgebied betwist werd. Van daer dat deze landstreek een geruimen tyd *terre de débat* is genaemd geweest.

of ic hu die plaetse gave, wat sout ghiere mij voren gheven?’ De prihuese seyde: ‘Deeweghe leven.’ Doe seyde de heere: ‘Dies ware mij goet een goet boorghe.’

Item de vors. prihuese seyde: ‘Gheefse ons, ic steller mine ziele voren dat ghij deeweghe leven daer voren hebben sult.’ De vors. Beer vincse metten worde, ende gaf hemlieden de vors. stede. Welke prihuese van dier tijt voort noeyt blijsscepe en dreef noch en toochde, voor haer ghereveleert was dat de ziele van den vors. heere behauden was ende ten eewichghen levene⁽¹⁾.

Item doe quam men hier stichten tcloostere; ende ontgrouven de dooden, ende brochten de beenders in sacken, ende grouvense hier; ende deden hier een kerchhof maken ende wiën.

Item de prihuese staerf ende was gheleyt in den pant voor tpalloer, met eender croone op haer hooft, ggehauwen in haren saerc, die ic dickent ghesien hebbe; maer den zaerc was so versleten dat ic noyt de letteren ghelesen en conste noch haren name gheweten. Dit was int jaer ons heeren duust ·CC· ende ·XXXIIJ· (1234 n. st.) ontrent maerte; ende doe was de keerke van Pamele oec ghesticht, in welke keerke gheweest soude hebben eene Canesie⁽²⁾. Maer de Beer staerf ende tgoet quam

- (1) GRAMMAYE deelt ook deze byzonderheid mede, waerdoor het schynt dat hy het onderhavige Handschrift heeft in handen gehad.
- (2) De kerk van Pamele, binnen Audenaerde, werd een jaer later gebouwd. Dit blykt uit het opschrift van een' steen, die, zoo wy vermoeden, sedert het herbouwen van den regter zydebeuk, in 1515, langs buiten in den ommeloop van den choor eene vry onveilige plaets heeft bekomen. Dit eventydige monument, van welks slach de fransche oudheidsminnaren veel werk maken, zal niet lang den tyd meer kunnen verduren, zoo men niet haest aen het bewerkstelligen van een maetregel tot behoud denke. Zie hier den inhoud van het opschrift:

<p>† AN̄O : D̄NI : M̄ : CC : XXX : III : III : ID̄ : MARTII : INCEPTA FVIT ECCLIA : ISTA : A MAGRO ARNVLPO : DE BINCHO :</p>

(Anno Domini M CC XXX IIII, IIII idus martii (12° martii) incepta fuit ecclesia ista a magistro Arnulpho de Bincho.)

op sinder zuster⁽¹⁾, die doe vrouwe van Luese was, ende die leyde de Cannesie te Luese, ende noch essere.

(1) *Ende tgoed quam op sinder sustere, enz.* Dwaling: de leengoederen kwamen op zynen zoon Johan, die in 't vervolg zamen met zyne moeder weduwe en erfachtige vrouw van Lessene (niet van Leuse) aldaer ook het gasthuis heeft gesticht.